

Een eeuw gereformeerde kerk Vleuten-De Meern 1894-1994 (1)

door *Clement van Dijk*

In 1994 herdacht de Gereformeerde Kerk van Vleuten-De Meern het honderdjarig bestaan.

Ter gelegenheid daarvan heb ik op verzoek van de kerkeraad de geschiedenis van die kerk in de archieven opgezocht en op schrift gesteld. Het resultaat is in boekvorm uitgegeven en o.m. aangeboden aan de Historische Vereniging hier terplaatse. Het bestuur van de Historische Vereniging heeft mij gevraagd een verkorte versie te willen samenstellen, die is afgestemd op het ledenbestand van de vereniging. Met genoegen heb ik daarin toegestemd. Het resultaat zal in een aantal afleveringen van het tijdschrift van de vereniging worden afgedrukt. Wie na lezing van deze sterk verkorte versie graag het gehele verhaal wil kennen, kan het oorspronkelijke boek via mij bestellen. Het zal uiteraard worden geleverd zolang de voorraad strekt.

Een stukje kerk(elijke) geschiedenis

Inleiding

Het leek mij van belang het ontstaan en de geschiedenis van honderd jaar Gereformeerde kerk Vleuten-De Meern niet geïsoleerd te beschouwen, maar deze ook te plaatsen in de grotere kerkelijk historische ontwikkeling. Want wat is per slot van rekening honderd jaar op een christelijke jaartelling van twee duizend jaar.

In de eerste eeuwen van onze jaartelling begon het Christendom, aanvankelijk een joodse sekte, zijn opmars naar het noorden en in de elfde eeuw bereikte het de Scandinavische landen. Onze streken mogen aan het eind van de achtste eeuw min of meer gekerstend heten. Dat was ondermeer het werk van Willibrord en Bonifacius.

Een steeds belangrijker figuur in onze streken werd de aartsbisschop van Utrecht. Hij was doorgaans een trouwe helper van de Duitse keizer en niemand keek er vreemd van op wanneer de bisschop, in volle wapenrusting gestoken en het zwaard in de hand, uitreed om zijn vergankelijke, wereldse schatten te vermeerderen.

De hoge geestelijkheid werd uit de adel gerekruteerd, maar de priesters met wie het volk te maken had, waren eenvoudige mensen van wie werd verwacht dat ze bij het werk op het land de handen uit de soustane staken. Ze bemiddelden tussen mens en God en genoten daarom achting. De schatrijke kloosters en de al te werelds levende hoge geestelijken werden echter telkens weer om het verschil tussen beleiden deugden en de praktijk gekritiseerd. Het verzet tegen handel en wandel van de geestelijkheid kwam onder meer in kette-

rijen tot uiting. Maar de meerderheid van de bevolking rebelleerde niet en gehoorzaamde, zij het soms morrend.

Aan de inhoud van het geloof werd zelden getwijfeld. Dat veranderde in het begin van de zestiende eeuw, toen het aanzien van de kerk een ongekend dieptepunt had bereikt. Protestantse denkbeelden vielen in de Nederlanden in goede aarde. De beeldenstorm van 1566 markeerde het einde van een tijdvak, al zullen de beelden brekende horden dat niet hebben beseft.

De reformatie en de scheiding van kerk en staat

Politieke en godsdienstige agitatie bepaalde het beeld van de lange, hete zomer van 1566. In het najaar barstte de bom; in vele plaatsen, maar aanvankelijk alleen in de Zuidelijke Nederlanden, werden kerken bestormd en de voor de katholieke eredienst kenmerkende voorwerpen stukgeslagen. Het staat wel vast dat calvinisten in de Beeldenstorm de leiding hadden, maar de beweging kwam zeker niet alleen uit godsdienstige overwegingen voort. De hevige vervolging van protestanten stond velen tegen.

Onvrede heerste er in de bijna industriële textielcentra in het zuiden, in de steden leefden talrijken in diepe en uitzichtloze armoede, het platteland was door misoogsten getekend, de lagere adel vreesde terecht door de centralisatiepolitiek van Filips II buiten spel te worden gezet.

Ook de hoge adel, waartoe mensen als Egmond, Hoorne en Oranje behoorden, moest verwachten dat die politiek de verworven rechten zou aantasten.

De steden tenslotte, die in het verleden allerlei privileges hadden verkregen, dreigden die eveneens aan het centraal georganiseerde overheidsgezag te verlie-

zen. Aangezien de streng katholieke Filips II godsdienst en vooral religieuze eenheid als een belangrijke bindende factor voor heel zijn rijk zag, werden godsdienstig en politiek ontevreden door hem als het ware in elkaars armen gedreven. Hun verzet ontwikkelde zich tot de Opstand.

In de loop van de strijd zegevierde het calvinisme, belichaamd in predikanten enerzijds en kooplieden en regenten anderzijds. Reeds tijdens het Twaalfjarig Bestand ontstonden er ernstige conflicten omtrent de invloed van de kerk op de staat.

Vleuten

Van de uit de 15e eeuw daterende St. Willibrorduskerk bestaat thans nog de toren en een deel van het schip. In de 16e eeuw bezat de kerk een prachtig altaar, een geschenk van de O.L. Vrouwe Broederschap, mooie glasramen en fraai bewerkte wapenborden van de heren Van Ham, Voorn, De Engh en andere ridders. Het aantal pilaren was gelijk aan het aantal apostelen en elke pilaar had zijn apostelbeeld. Tijdens de beeldenstorm, die hier in 1567 plaats had, zijn in de kerk van Vleuten veel vernielingen aangericht.

In 1579 kwam de kerk in gebruik van de Gereformeerden (toen heetten zij nog niet Hervormden). In 1580 komen de Staten van Utrecht in het geweer. De voornaamste maatregel ten opzichte van de kerkgebouwen en kerkgoederen ten plattelande was het verbieden van de Roomse dienst, en het gebieden dat er de Christelijke dienst op Gereformeerde wijze in plaats zou vinden. De Staten verklaarden dat de Roomse kerk had opgehouden te bestaan, zodat er ook van aan de kerk toebehorende goederen, geen sprake meer kon zijn. Zij beschouwden zich evenals in de ande-

Afb. 1. De gemeentetoren en de hervormde kerk van Vleuten rond 1930

re provincies als Souvereine Overheid eigenaresse van de kerkelijke goederen.

In Vleuten en Haarzuilens bleef het grootste gedeelte van de bevolking katholiek. Erediensten werden vanaf die tijd gehouden in de huiskapellen van de ook katholiek gebleven kasteelheren, o.a. in Den Ham, wat oogluikend door de Staten werd toegestaan.

Eindelijk in 1798 werd in de grondwet de vrijheid van godsdienst geregeld; we zijn dan inmiddels de Bataafse Republiek geworden (1795). Maar het zal nog tot 1853 duren dat de bisschoppelijke hiërarchie in dit deel van Nederland wordt hersteld. Met name dit laatste heeft geleid tot de bouw van o.a. een groot aantal nieuwe katholieke kerken.

De kerk van de Gereformeerden raakt na de overname in 1579 langzaam in verval, mede door enkele branden. Bovendien was het gebouw ook te groot voor de gemeente. In 1830 werd de kerk verkleind en gerestaureerd; daardoor

kwam de toren los te staan van de kerk. De toren werd toen eigendom van de gemeente en raakte in verval. (afb. 1)

In 1935 vond restauratie van de toren plaats en in 1972 werd bij een nieuwe restauratie het schip van de kerk herbouwd, waardoor kerk en toren weer een eenheid vormen. Vanaf rond 1800 wordt niet meer van Gereformeerden maar van Hervormden gesproken.

De Meern

Eén der Van Nijvelts heeft op De Meern een huiskapel gesticht; dit moet voor 1480 zijn geweest, want in een kerklijst van het Kapittel van Oudmunster uit dat jaar worden tussen de parochiekerken zes kapellen vermeld, waaronder die "op die Maern". De kapel van De Meern ressorteerde onder de parochiekerk van Vleuten en als zodanig onder het Kapittel van Oudmunster. Jac. de Bruijn kwam tot de conclusie dat de kapel gedateerd kan worden op 1400 of daarvoor en dat deze stond "aan De Meern bij de Meernbrugge". (afb. 2)

Nog in 1593 blijkt bij een kerkvisitatie door een daartoe door de Staten ingestelde commissie van vier aanzienlijke en geleerde mannen, dat in De Meern nog niet gesproken kan worden van gereformeerde wijze van Christelijk dienst. Pas in 1626, zo blijkt uit de studies van De Bruijn, wordt voor het eerst gezorgd dat door naburige predikanten van Harmelen en Vleuten "somwijlen gepredikt zoude worden". De katholieken van De Meern, onder wie ook die van Veldhuizen en Reyerscop raakten de kapel kwijt en waren toen eveneens aangewezen op huiskapellen en later op de katholieke kerk op 't Hoog te Vleuten. Zij moesten dientengevolge een vrij grote afstand afleggen

Afb. 2 De oude hervormde kerk (vroeger kapel) van De Meern tot 1911 (foto D.C. van Dalsen van gebrandschilderd raam in de nieuwe kerk)

over slechte wegen.

Op 24 juni 1645 krijgen de protestanten van De Meern hun eerste eigen predikant in Johannes Costerus. Vanaf diezelfde datum staat de kerkelijke gemeente ook als zelfstandig vermeld met de Alendorperwetering als grens "tegen" Vleuten.

Een turbulente negentiende eeuw

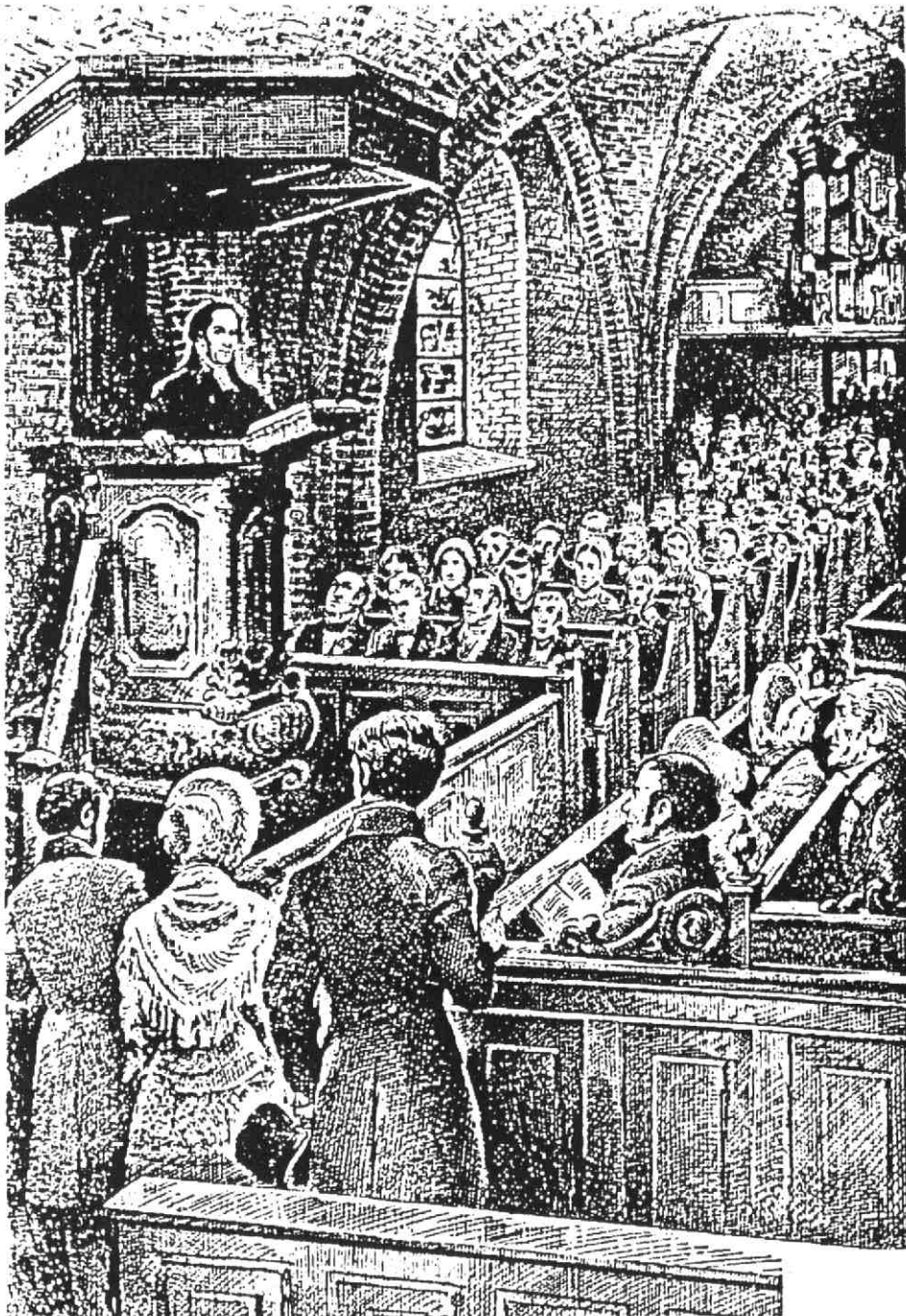
In 1795, na de inval van de Fransen en het Bataafse legioen onder Daendels, verdween in ons land de bevoorrechte positie van de heersende kerk. Er ontstonden grote veranderingen als gevolg van de ont koppeling van Kerk en Staat; er kwam vrijheid en gelijke rechten voor alle godsdiensten. Vooral de tot dan toe benadeelde kerkgenootschappen: de doopsgezinden, de lutheranen en de roomskatholieken, genoten van die verkregen vrijheid. Maar Koning Willem I (1813 - 1840) ging zich opnieuw bemoeien met de kerkelijke organisatie. Vooral vanuit het roomskatholieke België, dat van 1815 tot 1830 bij Nederland hoorde, kwam sterk verzet. Het zou nog tot 1848 duren dat een volledige loskoppeling van Kerk en Staat plaatsvond als gevolg van de grondwet van Thorbecke.

De ook in de negentiende eeuw nog volop aanwezige kloof tussen arm en rijk begon heel langzaam aan minder vanzelfsprekend te worden.

De afscheiding van 1834

In Ulrum, in de provincie Groningen, staat ds. Hendrik de Cock. Aanvankelijk preekt hij als de meeste van zijn collega's. Maar later komt hij door gesprekken met gelovige gemeenteleden, door het lezen van Gods Woord en door het bestuderen van Calvijns Institutie tot de overtuiging dat de mens tot eigen zaligheid niets kan bijdragen. Alleen Christus verzoenend lijden redt van het verderf, en alleen Gods uitverkiezende genade schenkt het eeuwige leven. Zijn prediking gaat veranderen, en ook zijn kerkgangers veranderen. Nu de vrijzinnige kerkgangers niet meer horen wat zij gewend zijn blijven zij weg. Maar zij die hongeren naar de rijke boodschap van Gods genade voor verloren zondaars, nemen hun plaatsen in. Van heinde en verre komen zij om hem te horen; het kerkgebouw wordt te klein.

Er komen mensen uit omliggende gemeenten met het verzoek of hij hun kinderen wil dopen, daar zij dit bij hun vrijzinnige predikant niet willen laten doen. Ds. De Cock stemt toe, zonder toestemming van de betrokken kerkeraad. Ook schrijft hij een fel geschrift getiteld: "Verdediging der ware Gereformeerde

Afb. 3 Ds. H. de Cock op de preekstoel in Ulrum.

leer tegen twee valse leraars, wolven die de schaapskooi van Christus aangetast hebben". Bedoeld worden twee predikanten die in een geschrift hun gemeente gewaarschuwd hebben tegen de "Ulrumse geestdrijverij".

Aan beide zijden ontbreekt het niet aan scherpe woorden en hatelijkheden. Classis en synode bemoeien zich ermee met het gevolg dat ds. De Cock wordt geschorst en later afgezet. In naam om een doopkwestie maar in werkelijkheid om zijn leer.

De gebeurtenissen in Ulrum trekken veler aandacht, o.a. van de Cock's geestverwant ds. Scholte, Hervormd predikant te Doeveren en Genderen. Deze reist terstond naar het Groningerland om met

eigen ogen de situatie te bezien. Scholte is afkomstig uit de Hersteld Lutherse Kerk en bekend met de Reveilkring. Hij preekt in Ulrum zonder toestemming van de consulent en wisselt van gedachten met ds. De Cock en de gemeenteleden. Na zijn vertrek stelt de kerkeraad op 13 oktober 1834 een "Acte van afscheiding of wederkering" op, waarin zij verklaren zich af te scheiden van de Hervormde Kerk, en weder te keren tot de wettige kerk der Reformatie, zoals die voor 1816 bestond.

Enkele weken later, op 1 november, scheidt ook ds. Scholte met bijna zijn hele gemeente Doeveren en Genderen zich af. Scholte was inmiddels al geschorst vanwege zijn preek in Ulrum. In de loop van 1835 volgen nog enkele vrienden uit

Scholte's studietijd met hun gemeenten of een deel ervan. Ds. Brummelkamp te Hattum, ds. Van Velzen te Drogeham en ds. Gezelle Meerburg te Almkerk.

De Afscheiding van 1834 betekende een breuk in de Nederlandse Hervormde Kerk.

Slechts enkele predikanten schaarden zich achter deze beweging. Velen vonden de kerk wel onzuiver, maar niet vals. De Reveilmensen toonden begrip, maar hielden zich afzijdig. Weer anderen meenden dat de Afscheiding vooruitliep op Gods plannen.

De overheid, zich beroepend op een tweetal artikelen in de Napoleontische Code Penal (wetboek van strafrecht), trad met krachtige hand op door arrestaties, schorsingen, gevangenschap, boetes en zelfs door inkwartieringen. Desondanks groeide de Afscheiding van 1834 tot een schare van 20.000 Afscheidenen in 1836.

Toen bleek dat de vervolging geen zichtbaar resultaat opleverde, bleven er plaatselijk nog diverse pesterijtjes, maar de erkenning van de Afscheiden gemeente in Utrecht in 1839 gaf aan dat de overheid zich bij de feiten had neergelegd. Erkende gemeenten kregen de naam Christelijke Afscheiden Gemeenten.

Ook een heel vroeg afgescheiden gemeente was Kockengen, nl. 1836. De omvang van de afscheiding daar was zo groot dat deze gemeente reeds op 24 november 1839 een eigen predikant kreeg in H.G. Klijn. In de benoemingsbrief werd speciaal vastgelegd dat hij die gemeente "zonder buitengewone wegen tot aan de dood zou bedienen". Maar dat bleek niet houdbaar. In de periode van begin 1841 tot juni 1844 wordt door de gemeente van Middelburg tot driemaal toe een dringend beroep op hem uitgebracht: "kom over en help ons!"

Na het derde beroep laat de kerkeraad van Kockengen aan die van Middelburg weten: "men mag geen wachter die door de Here reeds bij de aanvang op Sions muren geplaatst is, begeren Met zo'n verroeping berooft men zijn naaste van het heil. Laat dan uw beginsel van eigen liefde varen, en brengt niet, in plaats van olie en wijn in de wonden van uw naaste te doen, hem de allersmertelijkste wonden aan" Maar Middelburg geeft niet op en op 17 april 1845 wordt Klijn officieel aan de kerk van Middelburg verbonden.

De doleantie van 1886

Het zal duidelijk zijn dat de Afscheiding geruime tijd voortduurt. In de jaren zeventig en tachtig van de negentiende eeuw werd een groot aantal hervormden, dat zich in de kerk niet thuis voelde, onder

leiding van Abraham Kuyper tot een beweging georganiseerd, die in de jaren 1886 en volgende uitmondde in een nieuwe uittocht uit de Nederlandse Hervormde Kerk. De Doleantie - zoals die uittocht wordt genoemd - is dus niet uit de lucht komen vallen; het was het hoogtepunt van een afkalvingsproces in de rechterflank van de Nederlandse Hervormde Kerk, dat ruim een halve eeuw duurde en geleid heeft tot het ontstaan van diverse grotere en kleinere kerkformaties, waaronder de Gereformeerde Kerken in Nederland. De Dolerenden ontplooiden sterke activiteiten op alle terreinen; naast dat van de Kerk in het bijzonder in Staat en Maatschappij.

"Terug naar de Dordtse kerkorde". Dit werd in de jaren tachtig van de negentiende eeuw in menig hervormd gezin gehoord als gevolg van de toenemende vrijzinnigheid binnen de Nederlandse Hervormde Kerk. Dat was mogelijk geworden door de gereglementeerde leer-vrijheid. Het was deze Dordtse kerkorde die de organisatie van het nieuwe kerkverband - de Doleantie - in 1886 bepaalde.

Het was aanvankelijk niet de bedoeling met de Doleantie een tweede afscheiding te bewerkstelligen; Kuyper beoogde een reorganisatie van de vaderlandse kerk. Gebroken moest worden met de door koning Willem I ingestelde hiërarchie. De oude gereformeerde belijdenis en de kerkelijke organisatie moesten weer in ere worden hersteld. Kuyper en de zijnen zagen de plaatselijke kerkelijke gemeenten niet als een afdeling van een landelijk kerkgenootschap maar als zelfstandige kerken. Het kerkverband moest volgens hen dus een confederatief karakter hebben, waarbij ze zich beriepen op het oude gereformeerde kerkrecht. In de naam kwam dit tot uitdrukking, nl. de Nederduitse Gereformeerde Kerken. Een uittocht met een omvang van maar liefst een kleine driehonderd gemeenten in de eerste vijf jaar. Daaronder treffen we Vleuten en De Meern niet aan; in die beide Hervormde Gemeenten is het aantal leden dat de reformatie zoekt dermate klein dat geen afsplitsing kan worden georganiseerd.

In De Meern doet op 21 maart 1885 dominee Marcus Jan Bouman intrede bij de Hervormde Gemeente. Hij komt uit Leerbroek en is geen jongeling meer; bijna achtenveertig jaar.

Van 11 tot 14 januari 1887 wordt het Gereformeerd Kerkelijk Congres gehouden, bijeengeroepen door de dolerende Nederduitse Gereformeerde Kerk te Amsterdam. Doel was "een algemene beweging te wekken en te leiden om al onze kerken van onder het juk der synodale hiërarchie uit te brengen en aan Christus, haar Koning, te hergeven".

Uit de notulen van de kerkeraad van Hervormd De Meern van 15 december 1886 citeren we broeder Stempvoort: "Zoolange als men door de kerkelijke besturen niet werd lastig gevallen, oordeelde hij dat het beter was om geene stappen te doen uit het synodeverband te gaan. Welk gevoel ook door andere broeders werd gedeeld, maar waartegen door de voorzitter (dominee Bouman) werd aangemerkt, dat men niet in deze had te handelen naar de uiterlijke omstandigheden, maar uit beginsel. Ten laatste werd met algemene stemmen besloten dat de kerkeraad als zodanig niet zou ver-tegenwoordigd worden."

Dit is het eerste voorzichtige signaal dat we aantreffen over de genuanceerde opstelling van dominee Bouman. Niet lang daarna, in de kerkeraadvergadering van 27 april 1887, laat de verslaglegging de volgende passage zien: "Daarna werden door den Predikant, die reeds vroeger aan den Kerkeraad had kennis gegeven, dat hij op grond van gehoorzaamheid aan Gods Woord zich gedrongen gevoelde uit het Synodaal Verband te gaan en Zondag e.k. voor de laatste maal als Leeraar onder het Synodale Verband - zoo de Heere hem spaarde - zou optreden. Alle boeken, stukken en bescheiden, in een woord geheel het archief aan de BB. Ouderlingen en Diakenen overgedragen, en in bewaring gesteld van Br. R. van Grootveld, terwijl hij met Zegenbede van hen afscheid nam."

Ds. M.J. Bouman deed 1 juli 1887 intrede bij de Nederduitse Gereformeerde Kerk van Amersfoort; vanaf 1892 Gereformeerde Kerk B genoemd. De A - kerken kwamen voort uit de Afscheiding van 1834; de B - kerken uit de Doleantie van 1886.

Deze gebeurtenis kan gezien worden als de doorbraak; geleidelijk aan onttrokken zich ruim twintig belijdende leden aan de Hervormde Gemeenten van Vleuten en De Meern; met in hun kielzog ruim vijftig doopleiden. Totaal dus rond zeventig personen. Zij weken uit naar Harmelen, waar in datzelfde jaar inmiddels de dolerende gemeente was geïnstitu-eerd.

Hieronder noteren we het door ons in het lidmatenboek van de Hervormde Gemeente Vleuten aangetroffen bedanken van belijdende leden:

28 november 1887:

Gijsbertus van Eijk
Robertus van Egdome
Arij Griffioen
Dirk van Woudenberg

december 1887:

Cornelia Christina Eikelenboom, echtgenote van Arij Griffioen
Alida van Eijk

Jannigjen Rekers, echtgenote van
Gijsbertus van Eijk
Margaretha Antonia Verweij, echtgenote
van Dirk van Woudenberg

14 januari 1892:

Pieter de Haan

en van elders ingekomen; Veldhuizen:

Adrianus Leendert van der Kwast

Alida Johanna van Dam, echtgenote

van A.L. van der Kwast

Willem Schimmel

Gerritje Schimmel

Teunis Schimmel

Het lidmatenregister van Harmelen bevat dezelfde namen, afzonderlijk geregistreerd als "van elders ingekomen, Vleuten"

Het is bijzonder opvallend dat er in De Meern niemand zich uit het lidmatenregister heeft laten schrappen.

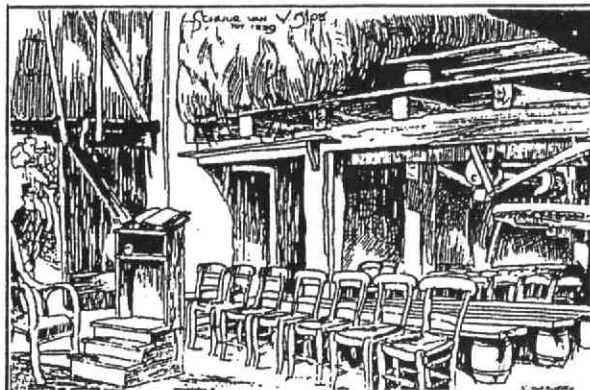
Er was één familie aangesloten bij de afgescheiden gemeente-A van Utrecht; de familie G. de Rooij-van Voorst; twee belijdende en vijf doopleden. Zij waren in 1861 vanuit Achttienhoven bij Westbroek naar Vleuten gekomen en vestigden zich in een boerenbedrijf op Alendorp.

De vergaderplaats van de gemeente I

Voor het functioneren van een kerkelijke gemeente is het hebben van een vergaderplaats wel een van de meest essentiële voorzieningen waarover beschikt moet worden; immers het hart van het gemeentelijke leven is de geregelde bijeenkomst of ontmoeting.

Zoals we ook elders hebben laten zien waren er al geruime tijd voor de officiële instelling of, zoals het formeel heet: institutie, reeds een aantal kerkelijke lidmaten dat zich van de hervormde kerk afkeerde. Het spreekt dus vanzelf dat zij moesten omzien naar een andere mogelijkheid tot ontmoeting. Daar waren verschillende mogelijkheden voor. Vanaf 1887 waren in Harmelen en Montfoort reeds geïnstitueerde gemeenten en de kerken van Utrecht en Kockengen waren er reeds vanaf 1835 en 1837; zij ontstonden dus nog veel vroeger bij de eerste afscheiding die in 1834 begon.

Dat betekende dus dat de hervormd bezwaarden van Vleuten-De Meern rondom voor hun kerkgang terecht konden. We hebben kunnen vaststellen dat dit uitwijken vrijwel uitsluitend naar Harmelen plaatsvond. Alhoewel velen van hen tot de agrarische bevolking behoorden, die vermoedelijk voor hun vervoer wel van paard en wagen gebruik zullen hebben gemaakt, was die mogelijkheid er natuurlijk lang niet voor iedereen. Er waren ook niet-agrariërs en meiden en knechts. Er werden ons uit overlevering nog sappige verhalen verteld van lopende kerkgang door jonge-

In de schuur van Slob

"De vier en twintigste augustus
(Zeven en tachtig was het jaar),
Dat er heel veel mensen kwamen
In een stal-schuur bij elkaar.

Want boer Slob van Giessen-Nieuwkerk
Was doordrongen van de nood
Waarin toen de kerk verkeerde,
Zodat hij zijn schuur aanbood.

Dokter Van den Bergh zou spreken
Van de hoogste levenswet.
Daarbij dominee Van Veelo
En aan 't slot Lion Cachet."

Afb. 4 De wagenshuur, ingericht "tot plaats des gebeds"

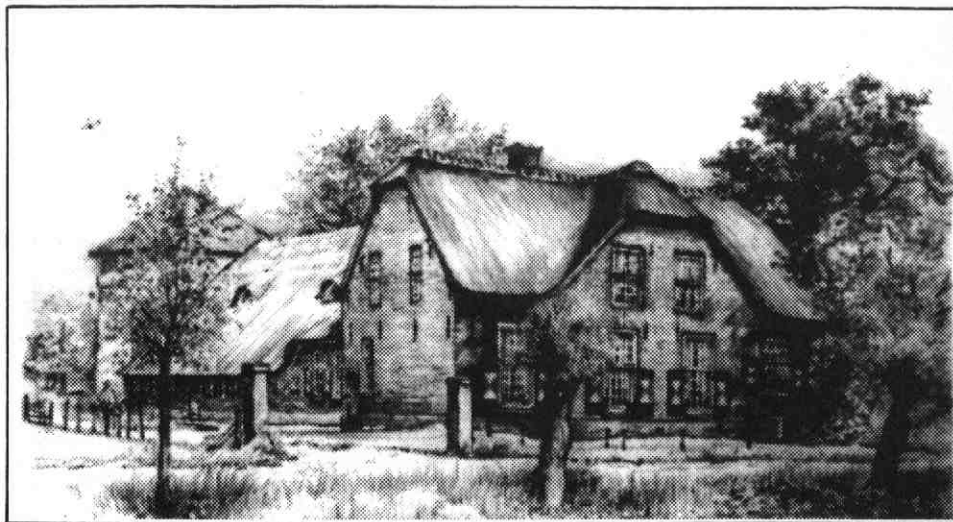
ren, dwars door de polder compleet met polsstokken voor het nemen van sloten.

Wij hebben teruggevonden dat reeds in 1893 door enkele broeders (zusters hadden in die tijd ook in onze kerk nog volstrekt geen formele rol) het initiatief werd genomen om op bepaalde wekelijkse avonden te vergaderen binnen de eigen gemeente. Dit gebeurde in een daartoe ingerichte wagenshuur, behorende bij de boerderij Vleuterweide, aan de Zandweg 200 bij de Loobrug, van Dirk van Woudenberg. Die wagenshuur werd dus ingericht tot "een plaats des gebeds". Om daarvan een indruk te geven laten we een plaatje zien uit 1887 van de voor hetzelfde doel ingerichte schuur van boer Slob in Giessen-Nieuwkerk. Het aardige daarbij behorende gedichtje willen wij de lezer niet onthouden. De naam Slob wordt bij ons dus Van Woudenberg. (Afb. 4)

De boerderij Vleuterweide aan de Zandweg bij de Loobrug staat er tot op de huidige dag; hij is gebouwd in de achttiende eeuw en behoort tot de fraaiste van onze monumenten. We laten hem hier zien met een foto van een pentekening van Chr. Schut. (Afb. 5)

Arnoldus van Beusekom en Gijsbert de Rooij. De volledige groep telde toen acht gezinnen uit Vleuten en vijf uit De Meern. Direkt na de institutie van de zelfstandige gemeente in 1894 wordt besloten voor Van Woudenberg een wagenloods met varkenshokken te bouwen ter vervanging van de bestaande wagenshuur waarin de bijeenkomsten worden gehouden. Op 2 november 1894 geeft de eigenaar van de boerenplaats, J.J. Koning uit Leyerdorp, toestemming voor de bouw voor rekening van de kerk, "netjes en zonder verbinding". Aldus het kerkeraadverslag.

In 1895, om precies te zijn op 23 maart, wordt door de zangvereniging (die was er dus ook al!) een nieuwe bijbel aangeboden; maar tevens een psalmboek voor de voorzanger. Het kan nauwelijks verwondering wekken dat er nog geen muzikale begeleiding was voor de gemeentezang tijdens de samenkomsten. De bedoeling was om zoveel mogelijk predikanten te laten optreden en als dat niet kon een predikatie te lezen. De voorgangers waren de predikanten M. van Minnen en M.J. Bouman en verder zgn. "oefenaars". Ds. Van Minnen was verbonden aan wat toen

Afb. 5 De boerderij Vleuterweide, aan de Zandweg bij de Loobrug

Initiatiefnemers waren de broeders Dirk van Woudenberg, Arie Griffioen,

heette de Gereformeerde kerk A van Utrecht; ds. Bouman leerden we hiervoor

al kennen, hij was van 1885 tot 1887 verbonden aan de Hervormde Gemeente De Meern, maar vertrok daar 1 mei 1887 om op juli 1887 intrede te doen bij de Nederduitse Gereformeerde Kerk van Amersfoort. Met zijn vertrek uit De Meern maakte dominee Bouman dus gelijk de overstap naar de Gereformeerde kerk.

De instituering van de gereformeerde kerk van Vleuten-De Meern

Als in 1893 het eerste eigen onderkomen een feit is, groeit allengs het aantal bezoekers van de bijeenkomsten uit tot zo'n veertig à zestig. Deze bijeenkomsten kunnen echter niet worden aangemerkt als officiële kerkdiensten, immers er is nog geen sprake van een door de Classis erkende gemeente.

Het ligt voor de hand dat er onder leiding van hetzelfde groepje voortrekkers gestreefd gaat worden die erkenning te verkrijgen; in het kerkelijk jargon heet dit instituering (instelling) van de gemeente.

Op 3 mei 1893 wordt daartoe de eerste concrete stap gezet. Op die datum vergaderde te Zeist de Classis Utrecht van de Gereformeerde Kerken in Nederland. De classisvergadering bestaat uit vertegenwoordigers van de in de regio Utrecht reeds gevestigde gereformeerde kerken. Enkele broeders van Vleuten en De Meern legden in dit gezelschap de verlangens van hen en hun achterban voor en daarover werd diepgaand gesproken.

De classis stelde vast dat alvorens tot die instituering zou kunnen worden gekomen er eerst nog wel de nodige voorbereidingen nodig zouden zijn. De zorg hiervoor werd opgedragen aan de kerken van Utrecht en Harmelen, de burens van Vleuten en De Meern zagezegd.

Intussen zou getracht worden zoveel mogelijk predikanten "uit eigen kring" te laten optreden. Die accentuering was niet overbodig, want reeds verschillende malen waren zgn. oefenaars met afwijkende opvattingen voorgegaan.

Op de eerstvolgende classisvergadering, van 19 juli 1893, rapporteren de vertegenwoordigers van Utrecht en Harmelen dat is voorgesteld om de gemeenten van Vleuten en de Meern toe te voegen aan Harmelen. Er zou dan een ouderling uit Vleuten en De Meern zitting krijgen in de kerkeraad van Harmelen, terwijl er enkele malen per jaar een gezamenlijke kerkdienst in Vleuten en De Meern gehouden zal kunnen worden.

De broeders van Vleuten en De Meern hebben dat voorstel echter niet geaccepteerd en blijven vasthouden aan hun wens tot een eigen zelfstandige kerk. De classis is echter beducht om een bij voorbaat hulpbehoevende kerk te stichten. Besloten

werd daarom in Vleuten een bijeenkomst te beleggen om deze zaak nog eens grondig te bespreken. Het resultaat was dat 35 belijdende leden besloten tot instelling van een zelfstandige kerk over te gaan en dit besluit mee te delen aan de classis.

De notulen van de daarna gehouden vergadering luidde: "Na besluit der Classikale Synode der Ger. Kerke daartoe gehoude te Zeist den 9 de Mei Achtienhonderd vier en negentig werd aan de leden der Gemeent Vleuten en de Meern toegelaten dat zij konden overgaan tot het benoemen van kerkeradsleden, waarna eerst Ds. van Minnen van Kerk A. te Utrecht en daarna Ds. J. Hartwigsen van Harmelen uitgenodigd werd de vergadering der bijeengeroepen lidmaten te lijdin in de stemming voor ouderlingen en Diakenen, welke beide betuigden dat de stemming buiten hunnen lijdin kon plaats hebben daarna werd vijf en twintig Mei 1894 door de gecombineerde leden stemming gehouden tot verkiezing van twee ouderlingen en twee Diakenen.

Aanwezig waren zestien leden waarvan vijftien leden deelnamen aan de stemming, één werd niet toegelaten. Gekozen tot Broeders ouderlingen Gijsbertus de Rooi te Vleuten en Adrianus Leendert van der Kwast te Veldhuizen (de Meern) en tot Broeders Diakenen Arie van Griffioen en Dirk van Woudenberg beide te Vleuten, waarvan aan de Kerk A te Utrecht en de Ger. Kerk te Harmelen kennis is gegeven met verzoek tot bevestiging der benoemde broeders in hun ambt, maar niet door de Predikanten der voornoemde kerke kon ten uitvoer gebragt worden waarna door hun goed vinden de bevestiging heeft plaats gehad door Ds. P. Ochtman te Tienhoven den Acht en twintigste Junij Achtienhond vier en negentig.

Voorgelezen en goedgekeurd
w.g. G. de Rooij Pr
A.L. v.d. Kwast Schr "

De inschrijving van de kerk door de hogere overheid is gedateerd 8 mei 1894 en bekend onder nr. 769, maar de formele institutiedatum is die, waarop de eerste ambtsdragers werden bevestigd, 28 juni 1894 dus.

De eerste kerkeradsvergadering heeft plaats op 18 juli; tijdens deze vergadering worden allereerst de functies vastgesteld. Tot voorzitter - in het kerkelijke wereldje wordt graag gesproken van de praeses - wordt gekozen de nestor Gijsbert de Rooij; tot secretaris (liever zegt men scriba) Adrianus Leendert van der Kwast. De diakenen zullen de volgende taken vervullen: Dirk van Woudenberg zal toezicht hebben op "het kerkelijk ameublement" en Arie Griffioen wordt penningmeester van de armenkas.

De kerk start met een reeds aanwezig kassaldo van f 17,105; de diakonie begint met f 18,92.

In de maanden september en oktober worden de eerste leden van de splinternieuwe gemeente ingeschreven. Dat zijn natuurlijk allereerst de belijdende lidmaten die hun kerkelijk onderkomen tijdelijk in Harmelen hadden gevonden.

In het ledenregister van Harmelen troffen we ze aan, afzonderlijk geregistreerd en onderscheiden naar Vleuten en Veldhuizen. Totaal 17 belijdende leden werden nu overgeschreven van Harmelen naar Vleuten. Uit de kerk van Utrecht kwam de familie De Rooij met 7 belijdende leden over.

Er waren ook hervormden die in hun eigen kerk van De Meern of Vleuten nog niet hun lidmaatschap opzegden maar toch al wel aan de bijeenkomsten van de nieuwe groep deelnamen.

Toen de Gereformeerde kerk een feit was, maakten zij de overstap daar naar toe; we telden in het gereformeerde ledenregister 11 overkomende belijdende leden. Er zijn dan totaal 35 belijdende leden, het getal dat we ook al zagen toen het besluit genomen werd tot het in het leven roepen van de kerk. Daarnaast kwamen uit Harmelen nog 39 doopleden over; daarvan waren er in de achterliggende zeven jaren 19 geboren en in Harmelen gedoopt. Hiermee komt het aantal leden bij het begin in 1894 op totaal 74.

Wie zijn de leden die de eerste kerkeraad van de gemeente vormen? We zullen ze hieronder in korte biografieën voorstellen; eerst de ouderlingen in de volgorde praeses, scriba; daarna de diakenen. Gijsbert de Rooij, geboren 2 december 1822, De Bilt; zoon en jongste van vier kinderen van landbouwer Gijsbert de Rooij Janszn. en Gerritje Roelofs. Gijsbert Jr. wordt eveneens landbouwer. Op 13 april 1855 trouwt hij in Maartensdijk met Hendrika van Voorst, geboren 27 september 1833, Maartensdijk.

Vanaf dat moment verlaat Gijsbert Jr. de Bilt en gaat officieel naar Maartensdijk

Afb. 6 Gijsbert de Rooij

over, waar hij waarschijnlijk op de boerderij van zijn schoonvader gaat meewerken. Maar dat is maar heel kort want nog datzelfde jaar (1855) laat de familie De Rooij zich inschrijven in Achttienhoven, een naburig dorp, nu behorend bij Westbroek. Daar ook sluiten zij zich aan bij de Christelijk Afscheiden Kerk van Westbroek, een afscheidingsgemeente sedert 1836, en verlaten daarmee dus de Nederlandse Hervormde Kerk.

In 1861 verhuist het gezin met vier kinderen naar Vleuten en betreft daar een geheel nieuwe, in 1860 gebouwde, boerderij, nu Alendorperweg nr. 55. Kerkelijk sluiten zij zich dan aan bij de Christelijk Afscheiden kerk van Utrecht. Niet minder dan twaalf kinderen aanschouwen het levenslicht, van wie er echter vijf al jong overlijden. Gijsbert overlijdt 14 april 1905; Hendrika 4 mei 1909. Beiden te Vleuten.

Afb. 7 Adrianus L. van der Kwast

Adrianus Leendert van der Kwast, geboren 9 januari 1849, Lopik; zoon van timmerman Jan Johannes van der Kwast en Antje Diepenhorst. Adrianus Leendert wordt eveneens timmerman (zelfstandig aannemer). Op 22 september 1872 treedt hij, op het gemeentehuis Oudenrijn, in het huwelijk met Alida Johanna van Dam, geboren 12 december 1852, Veldhuizen; dochter van watermolenaar Willem van Dam en Maartje van Vliet.

Het echtpaar is lid van de Nederlandse Hervormde Kerk. Vanaf 1 december 1874 vestigt het echtpaar zich in Veldhuizen aan Meerndijk 6.

In totaal worden er in het gezin Van der Kwast vijftien kinderen geboren, van wie er echter vijf heel jong sterven, nl. in het eerste of tweede levensjaar. Het laatste adres van het echtpaar is Rijksstraatweg 94, vanaf 5 april 1923. In januari 1929 overlijden beide echtelieden, ruim een week na elkaar.

Afb. 8 Arie Griffioen

Arie Griffioen, geboren 30 december 1856, Wilnis; zoon van Johannes Griffioen (veehouder) en Maria van Vliet. Arie wordt landbouwer. Op 31 oktober 1879 trouwt hij in Maarssen met Cornelia Christina Eikelenboom, geboren 23 juli 1856, Ruwiel; dochter van Willem Eikelenboom (veehouder) en Adriana Karssemijer. De Eikelenboom-familie was reeds lid van de Chr. Afscheiden Kerk. Aanvankelijk woont het echtpaar Griffioen in Maarssen, maar 15 mei 1880 komen zij met hun eerstgeboren dochter naar Vleuten; daar worden hun overige kinderen geboren. In totaal worden het er negen, zes meisjes en drie jongens. Hun dochter Antje Willemijntje Maria, trouwde met Gijsbert de Rooij, zoon van de voorzitter van de kerkeraad. Een jongere broer van Arie, Leendert Jan, trouwde met Elisabeth, een dochter van dezelfde De Rooij.

Vanaf 26 mei 1905 wordt Arie praeses van de kerkeraad als opvolger van Gijs de Rooij.

Afb. 9 Dirk van Woudenberg

Dirk van Woudenberg, geboren 29 oktober 1850, Utrecht; zoon van Jan van Woudenberg - landbouwer in De Bilt - en Johanna van de Grift. Dirk wordt evenals

zijn vader landbouwer en komt 9 mei 1878 naar Vleuten.

Op 9 september 1880 wordt hij in de echt verbonden met Margaretha Antonia Verwij, een geboren en getogen Vleutense en wel geboren 1 november 1858; dochter van landbouwer Bastiaan Verweij en Machteltje (Sijtje) van Ham. Zij gaan wonen en werken op de boerderij Vleuterweide aan de Zandweg 200. Het echtpaar wordt in Vleuten verrijkt met dertien kinderen.

Het gezin Van Woudenberg vertrekt met heel de have op 19 mei 1896 naar Nieuwkoop. Daar worden nog eens drie kinderen geboren, vijf kinderen overlijden heel jong.

Daar is Van Woudenberg ook weer betrokken bij het stichten van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Nieuwkoop; geïnstitueerd 17 mei 1917. Hij is daar weer ouderling van 1917 tot 1930. Dirk overlijdt in Nieuwkoop op 29 juli 1930; Margaretha op 28 februari 1936, eveneens in Nieuwkoop.

(wordt vervolgd)

In memoriam H.J. Kolker

Juist voor het ter perse gaan van dit nummer bereikte ons het droevige bericht van het overlijden van de heer H.J. Kolker te Vleuten.

Gedurende enkele jaren was Henk een enthousiast medewerker van ons documentatiecentrum en lid van de redactiecommissie.

Ondanks zijn handicap getroostte hij zich de moeite om regelmatig te komen werken in de Broederschaps-huisjes, terwijl hij thuis menig uur besteedde aan het corrigeren van de drukproeven van ons tijdschrift.

Wij verliezen met Henk een gewaardeerde medewerker en ook als persoon zullen wij hem missen.

Wij wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte bij het verlies van hun dierbare man en vader.

Het bestuur.